

Barne- og likestillingsdepartementet
Postboks 8036 Dep, 0030 Oslo

Oslo 5.1.17

Deres ref: 16/3411

Høringsuttalelse fra Stiftelsen barnas rettigheter – Forslag til endringer i barneloven mv for å øke beskyttelsen av barn mot vold og overgrep

Høringsfristen er – også etter utsettelse – kort. Av denne grunn, og grunnet stort arbeidspress, vil Stiftelsen barnas rettigheter (BARNAS) bare gi korte kommentarer til lovforslaget.

BARNAS ønsker velkommen forslaget om at staten automatisk skal sørge for at det reises sak for tingretten om foreldreansvar, fast bosted og samvær hvor en forelder er straffedømt for vold og overgrep mot egne barn. Det samme gjelder forslaget om domstolenes plikt til å vurdere kontaktforbud. BARNAS slutter seg til begrunnelsen for forslaget. Forslaget og begrunnelsen for det bygger på en erkjennelse av at staten har ansvaret for å beskytte barn mot vold og overgrep, og at dette må være det grunnleggende premiss også for utformingen av prosessreglene.

De fleste av oss tar det for gitt at det er statens oppgave å beskytte mennesker mot vold og overgrep. Men når det gjelder barn, har det langt på vei sviktet i Norge. Problemet er at saker om foreldres vold og overgrep mot barn ofte omskrives til en privat konflikt mellom foreldrene.

Barnekonvensjonen (BK) Art 19 forplikter Norge til å beskytte barn mot vold og overgrep, også fra egne foreldre. Det må være på det rene at dagens rettstilstand, hvor denne beskyttelsen primært er overlatt til den andre forelderen, som forventes å reise sak etter barneloven for å beskytte barnet mot den misbrukende eller voldelige forelderen, ikke oppfyller våre forpliktelser etter BK Art 19.

Erfaringen viser at heller ikke barnevernet er noen garantist for ivaretagelse av barns rett etter BK Art 19. Vi i BARNAS erfarer stadig at barnevernet vurderer saker med mistanke om vold eller overgrep mot barn som en ren foreldrekonflikt, og ber forelderen som mistenker vold eller overgrep (varslerforelderen) om å politianmelde saken og å gå til privat søksmål i en foreldretvistsak. Resultatet er som regel at barnet ikke beskyttes. Det har også etisk svært betenkelige sider at barnevernet – under trussel om omsorgsovertagelse – truer en forelder til å reise søksmål og gjennomføre en foreldretvistsak. Som vi kommer tilbake til, har dette også en side mot EMK Art 8.

Det er svært gode grunner til at en forelder – selv med sterk mistanke om at den annen forelder forgriper seg på felles barn, eller hvor den annen er dømt for dette – ikke ønsker belastningen ved et sivil søksmål etter barneloven.

For det første har vi forskning som viser at barn og foreldre som forteller om overgrep sjelden blir trodd av domstolene i sivile saker. Gitt likt faktum, synes det – tross forskjellen i beviskravene – å være lettere å få en overgriperforelder straffedømt enn å få domstolene med på å beskytte barnet i en foreldretvistsak. Domstolene og sakkyndige har lang og sikker tradisjon for å vurdere varslerforelder som konfliktskapende. Hensynet til best mulig samlet foreldrekontakt tilsier da at barnet dømmes til å bo hos den potensielle overgriper, og det skjer jevnlig. VG Helg sin sjokkerende gjennomgang av psykolog Lis Thorseng (en svært mye brukt sakkyndig og meddommer) sine saker er instruktiv. For varslerforelder, kan det da fremstå som bedre å la misbruket av barnet fortsette enn å reise sak med det resultat at barnet dømmes til å bo hos den potensielle overgriper, med svært begrenset samvær med varslerforelder.

Som det fremgår, er politiets rolle helt avgjørende. Politiet har etter hvert opparbeidet mye god kompetanse på tilrettelagte avhør, slik at grunnlaget for vurdering av påtalespørsmålet er blitt bedre. Og dersom det reises tiltale, er sjansene for domfellelse gode, for domstolene har høy tillit til politiet. Når det først foreligger en straffedom, skjer det en betydelig reduksjon i varslerforelderens risiko for ikke å bli trodd i en senere foreldretvistsak.

For det andre vil varslerforelder regelmessig være så nedbrutt av belastningen som følge av mistanken om, avsløringen av, og eventuelt straffeforfølgningen av den andre forelderens misbruk av felles barn, at vedkommende er psykisk eller fysisk ute av stand til å gjennomføre en foreldretvistsak. Dette vil være et problem, også når overgriperforelder er straffedømt, og det reises sak på dette grunnlag. For slik forslaget er lagt opp, plikter den andre forelder å tre inn som part.

For det tredje er en sivil sak for domstolene en ekstrem økonomisk belastning for vanlige mennesker. Inntektsgrensene for fri sakførsel er så lave at de fleste må betale sin advokat selv. I Oslo-området tar advokater gjerne 2000 – 2500 kr i timen. Ved tap, må man som regel betale også for motpartens advokat. BARNAS forstår forslaget slik at den andre forelder, som etter en straffedom mot overgrepsforelder, blir påtvunget partsstatus i en foreldretvistsak, ikke vil ha krav på fri sakførsel utover hva som følger av de almindelige regler i rettshjelploven.

Riktignok er det slik at foreldre har et ansvar for sine barn, derunder for å beskytte dem mot vold og misbruk fra den annen forelder, jfr barneloven § 30. Men dette ansvaret ligger primært hos staten, jfr BK Art 19, og denne erkjennelsen – som ligger til grunn for forslaget til lovendringer – bør få konsekvent gjennomslag. BARNAS vil også reise spørsmål om det er i tråd med EMK Art 8 å pålegge en forelder å gå inn som part i en ekstremt belastende rettsprosess, og til overmål betale for dette selv.

BARNAS foreslår av ovennevnte grunner at det inntas en regel om at en forelder som er for preget til på en forsvarlig måte å kunne ivareta barnets (og egne) interesser i en

foreldretvistsak, fritas, slik at det offentlige trer inn som part, og at forelderen får status som vitne. Saksopplysningen vil etter vårt syn ikke bli dårligere ivaretatt om forelderen stiller som vitne istedenfor som part. Videre foreslår BARNAS at den forelder som pålegges å opptre som part i foreldretvist skal ha ubetinget og inntektsuavhengig krav på fri sakførsel, samt at staten forplikter seg til å dekke motpartens saksomkostninger ved tap.

Dersom det ikke velges en ordning hvor staten er part, vil implementering av våre forslag være nødvendig for å sikre ivaretagelse av Norges forpliktelser etter BK Art 19: barnet vil ikke være tjent med at dets interesser ivaretas av en forelder som ikke har nødvendig motivasjon, psykisk eller fysisk kapasitet, eller som lar sine prosesshandlinger styres av økonomiske hensyn. Man kan f eks tenke seg at en forelder – av frykt for å tape saken – nedlegger likelydende påstand som overgriperforelderen eller nedlegger påstand om at alt skal være opp til rettens skjønn. Man kan også tenke seg at en forelder i en slik tvungen partsposisjon vil velge å begrense bevisføringen og ikke tilby fullstendige bevis. Kort sagt trenger barnet en part som er motivert til å ivareta dets interesser, som har kapasitet til å gjøre det, og som ikke lar seg begrense av økonomiske hensyn.

BARNAS ber om at det også utredes en ordning hvor fradømmelse av foreldreansvaret kan skje i straffesaken etter samme modell som ved rettighetstap ellers i straffesaker. Vi tenker da på de mest grove tilfellene av vold og seksuelle overgrep der fortsatt foreldreskap fremstår som grovt krenkende. Vi er oppmerksom på at avgrensningen av en slik ordning kan være retts teknisk utfordrende.

BARNAS vil stille spørsmål ved om fellelse etter straffeloven § 274 om grov kroppsskade ubetinget skal medføre at det reises sak om tap av foreldreansvar mv. Foreldres vold mot barn vil f eks ofte innebære at de opptrer i fellesskap (første ledd d)) og at barnet er forsvarsløst (første ledd b)). Det kan spørres om straffeloven § 283 vil fange opp de fleste tilfelle hvor det er behov for å beskytte barna mot foreldrene. BARNAS har ikke tatt noe standpunkt til dette, men velger å stille spørsmålet – derunder om forholdet til EMK Art 8 ved fellelse i nedre sjikt av § 274.

BARNAS mener det vil være en fordel om det avklares om vilkåret om at det "klart" må være til beste for barnet om rettighetstap skal unngås, er ment som en beviskravsregel eller en materiell rettsregel.

Fra dommerhold har det vært uttrykt at forslaget kommer i konflikt med hensynet til domstolenes uavhengighet og upartiskhet. Leder for dommerforeningen synes å mene at forslaget vil medføre at domstolene får en saksøker-/påtalemaktfunksjon, og at det dermed innføres en inkvisisjonsprosess i strid med norske verdier og domstolenes uavhengighet. Dette hevdes igjen å medføre at tilliten til domstolene vil svekkes. Etter vårt syn er dette ikke riktig. Den foreslåtte ordning legger opp til at domstolene – etter straffedom mot en forelder for overgrep eller vold mot egne barn – plikter å igangsette en foreldretvistsak, dette med sikte på å oppfylle våre internasjonale forpliktelser til å beskytte barnet. I en slik situasjon er det loven som pålegger domstolen å igangsette en sivil sak. Ordningen er spesiell, men den innebærer intet element av inkvisisjon, for

domstolen har ikke noe valg, og det er intet skjønn, heller ikke noe rettsanvendelsesskjønn, knyttet til igangsettingen av foreldretvistsak. Det er kort sagt automatikk. Man kunne satt et dataprogram til det samme. Hvordan dette kan true domstolenes uavhengighet og folks tillit til domstolene, er for BARNAS et mysterium. Et like stort mysterium er det at dommerne velger å innta en slik virkelighetsfjern holdning til et konstruktivt forslag som virkelig har potensiale til å bedre barns beskyttelse mot vold og overgrep, og plassere ansvaret der det hører hjemme – hos staten, jfr BK Art 19.

For Stiftelsen barnas rettigheter

Fridtjof Piene Gundersen
Styreleder